

УДК 32 : 316. 7

Алла Рубан

**ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Досліджено найбільш суттєві філософсько-політичні аспекти сутності української політичної культури. Зазначено, що на конкретному етапі питання подальшого розвитку суспільства великою мірою залежить від стану політичної культури народу та тих політичних традицій на основі яких вона формується. Визначено, що необхідність засвоєння політологічних знань закладає основу демократичної політичної культури.

Ключові слова: політична освіта, демократична політична культура, політична поведінка, демократичний процес, особистість, громадянин, політика, суспільство, демократія.

Исследованы наиболее существенные философско-политические аспекты сущности украинской политической культуры. Отмечено, что на конкретном этапе вопросы дальнейшего развития общества в большей степени зависят от состояния политической культуры народа и тех политических традиций, на основании которых она формируется. Определено, что необходимость усвоения политологических знаний закладывает основу демократической политической культуры.

Ключевые слова: политическое образование, демократическая политическая культура, политическое поведение, демократический процесс, личность, гражданин, политика, общество, демократия.

The most significant philosophical and political aspects of the essence of the Ukrainian political culture are researched. At the concrete stage of further development of society in large measure depends from condition of political culture of people and that political traditions on the basis which it is formed. The necessity of mastering of politicalological knowledge lays the base of democratic political culture.

Key words: political education, democratic political culture, political behavior, democratic process, person, citizen, politics, society, democracy.

Постановка проблеми. Осмислення української політичної культури набуває надзвичайної актуальності, зумовленої існуючими реаліями політичного життя України. У суспільстві відбулися значні зміни, свідомість нової генерації українців, уже не обтяжена старими догмами, здатна сприймати і засвоювати нові зразки і норми політичної поведінки.

Політична культура є одним із найважливіших суб'єктивних чинників, що обумовлюють особливості та рівень громадянського суспільства. Важливою умовою функціонування політики, насамперед, держави, в інтересах суспільства є формування політичної культури молоді, набуття нею політичних знань і навичок політичної поведінки.

Розвиток демократичної держави та становлення громадянського суспільства неможливі без самостійного мислення, демократичної правової свідомості, які і є продуктом політичної культури, що панує в певному суспільстві.

Поняття сутності української політичної культури потребує ґрунтовного філософсько-політичного осмислення, оскільки для кожного періоду розвитку суспільства характерні свої особливості, зміни політичної культури.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Як концептуальне поняття, «політична культура» з'являється в середині ХХ ст. у працях представників американської школи – Г. Алмонда, С. Верби, Л. Пая. Це досить складне, багатогранне, глибоке за змістом поняття. Сучасний аналіз феномена політичної культури можна прослідкувати в працях багатьох дослідників, у яких розглядаються питання щодо сутності, домінуючих цінностей, регіональних відмінностей, механізмів і засобів формування їх сучасної моделі. У сучасній українській філософській і політологічній літературі цієї теми активно торкаються В. Андрущенко, О. Бабкіна, В. Бебик, І. Бех, І. Варзар, М. Головатий, В. Горбатенко, В. Кремень, І. Курас, М. Михальченко, В. Огнев'юк, М. Остапенко, В. Ребало, С. Рябов, І. Надольний, Л. Шкляр, П. Шляхтун, А. Ярошенко та інші.

Мета написання статті – дослідити найбільш суттєві філософсько-політичні аспекти сутності української політичної культури.

Виклад основного матеріалу. На думку українських політологів (В. Андрущенко, І. Кураса, М. Михальченка, С. Рябова та ін.), українська політична культура поєднує різні системи цінностей, часом несумісні політичні орієнтації та діаметрально протилежні типи політичної свідомості, позитивні й негативні характеристики, містить у собі раціональні та ірраціональні чинники. Разом з тим, переважна більшість її характеристик концентрується навколо такої якості, як демократія, народовладдя заради свободи і незалежності.

Говорячи про сутність демократичної політичної культури, Н. Новікова зауважує, що це система відношень і одночасно процес відтворення демократичного процесу; це принципи цивілізованої політичної поведінки, норми та ідеали, що забезпечують єдність і взаємодію інститутів та організацій, а також цілісність та інтегрованість у політичній сфері; демократична політична культура є виразом ідей множинності соціуму та політичного життя, широкою палітрою правових форм політичного протистояння; водночас демократична політична культура є ідеалом – метою суспільного розвитку. Сутність демократичної політичної культури полягає в діалозі між особистістю, суспільством і владою [3, с. 230].

Процес формування політичної культури та змін у ній загалом іде дуже повільно, нагромаджуючи в собі весь соціально-історичний, політичний досвід нації. Та на конкретному етапі питання подальшого розвитку суспільства великою мірою залежить від стану політичної культури народу та тих політичних традицій, на основі яких вона формується.

У нерозвиненості демократичних засад політичної культури, у її традиційній стереотипності і схематичності полягає одна із головних перешкод на шляху демократичного, цивілізованого розвитку української держави. Н. Тархова виокремлює традиційні стереотипи, які посилюють суперечності становлення нової української політичної культури, а саме:

- традицію панполітизму, яка властива суспільній свідомості, що позбавлена культурних підпор. Саме ця традиція містить у собі помилкову настанову на те, що політична доцільність має незаперечний пріоритет над законами, підстав економічної ефективності і соціально-культурних критеріїв розвитку суспільства;

- консервативно статична традиція, що завжди зумовлювала підтримку українцями сильної державної влади. У масовій свідомості держава ототожнювалася з інтересами всього суспільства, тоді як політичні партії, союзи, рухи – з його приватними інтересами. Відповідно в суспільстві історично переважала орієнтація на такі цінності, як слухняність, обов'язок, а не властиві демократизмові свободу, права особи, опозиційність;

- традиція політичної інертності, яка тісно пов'язана з попередньою. Виключеність населення із сфери ухвалення державно-політичних рішень, обмеженість можливостей публічної політики сформували в населення політичну апатію. Політика – доля обраних, а не справа всього народу. Приватні справи значно важливіші від активної участі в політичному житті;

- традиція «політичного ідеалізму», що знаходить своє відображення у такому стилі політичного мислення, коли політичні, економічні та соціальні процеси вимірюються деякими ідеальними схемами, без урахування їхнього реального змісту і результату. Недостатність суспільних інтегруючих основ, слабка здатність населення до самоорганізації, самодіяльності, самоаналізу призвели до того, що в умовах сучасної кризи народ України демонструє свою разючу безпорадність;

- традиція безконфліктності, що суперечить поширеному в демократичних суспільствах погляду на необхідність локальних і регульованих конфліктів як засобу виявлення та узгодження різних інтересів у суспільстві. Гармонія в політиці уявляється ідеалом, а наявність розбіжностей, суперечностей і конфліктів – ознакою слабкості. При цьому основою гармонії скоріш за все вважається одноманітність, а не компроміс;

- традиція маргінальності, фрагментарності в політико-культурному житті України, коли існують різні субкультури, навіть із протилежними ціннісними орієнтаціями. Повільні темпи національно-культурної самоідентифікації населення, поширення месіанізму та альтруїзму ускладнюють і так дуже суперечливі процеси раціоналізації у розбудові української держави [4, с. 255-256].

У навчальному посібнику «Концептуальні засади політики», досліджуючи стан розвитку громадянського суспільства, автори акцентують увагу на тому, що без економічної свободи й економічного суверенітету всі політичні свободи є формальними, а громадянське суспільство – ефемерним [2, с. 143].

Можна погодитися з авторами стосовно основних напрямів формування демократичної політичної культури в Україні, які полягають у такому: по-перше, наповнення реальним змістом правових засад громадянського статусу індивідів, створення таких механізмів, які б передавали владні повноваження під час прийняття рішень обраним і підконтрольним населенню представникам. Тільки за таких умов громадянин зможе відчувати себе повноправним учасником політичного процесу, а не формальним «статистом» під час виборів. По-друге, супроводження економічних і політичних реформ, розширення умов для вияву різних форм самоорганізації й самодіяльності населення (економічної, громадсько-політичної). По-третє, деідеологізація освітньо – виховної діяльності з боку владних структур, створення умов для мирного співіснування різних ідеологій і стилів громадянської поведінки, які об'єднують, а не

роз'єднують суспільство, так званий «політичний консенсус». По-четверте, поширення через освітню систему, засоби масової інформації соціально-політичних знань, знань про історію, традиції й демократичні цінності українського народу; заохочення громадян до самостійного аналізу явищ і процесів політичного життя як у країні, так і за її межами. По-п'яте, зростання і підтримка національної науково-технічної, культурної еліти суспільства, яка, з одного боку, формує майбутню політичну еліту, а з іншого – сама бере активну участь у політичному житті суспільства, часто рекрутуючись у його політичні структури. А головне – еліта виступає носієм демократичної політичної культури [2, с. 154-155].

Автори роблять висновок, що політична культура сучасного українського суспільства, його історичні традиції демократизму, волелюбність дають підстави сподіватися на вірогідність розвитку України шляхом побудови демократичної правової держави.

Політологія розглядає політичну культуру як комплекс уявлень тієї чи іншої особистості або суспільно-політичної спільноти про світ політики, політичного життя, закони та правила їх функціонування. Вона включає в себе сформовані багатьма поколіннями традиції, норми політичної практики, ідеї, концепції і переконання, орієнтації та установки людей щодо існуючої політичної системи в цілому, політичних інститутів та найважливіших правил політичної гри.

Вивчення науки про політику дає можливість усебічно аналізувати політичне життя і політичні процеси, усвідомити об'єктивні закономірності функціонування різних політичних систем, механізми формування й реалізації політичної влади, партій, рухів, зрозуміти зміст і сутність політичної системи України, оволодіти методами політичної діяльності, сприяє забезпеченню рівня політичної освіченості, необхідного для сприйняття демократичних ідеалів та норм, дозволяє критично оцінити і свій рівень політичної свідомості та політичної моралі.

Загальновідомо, що динамізм перетворень політичних якостей у різних соціальних групах збільшується, як правило, під час переломних періодів розвитку суспільства. Кризові явища та протиріччя сучасного українського суспільства безперечно впливають на стан та процес становлення політичної культури. Як зауважує В. Козьма, у країні, як у великій лабораторії, відбувається виробництво людьми нових суспільних відносин. Якщо в періоди стабільного розвитку людина поступово включається в життя суспільства, засвоює пануючі норми, цінності та на їх базі вибудовує власні відносини, то в переломний період уключення до суспільства нерідко може відбуватися шляхом діалектичного заперечення встановлених норм, цінностей та правил поведінки [1, с. 127].

Самовизначення в новій системі цінностей сьогодні постало перед усіма соціальними групами (принциповий вибір людьми свого місця у світі, життєвого шляху, вироблення світоглядних позицій). Як бачимо, загострилася проблема формування нових суспільних цінностей та ідеалів.

Стан політичної культури молоді, як і політичної культури українського суспільства в цілому, значною мірою фрагментований. Окремі групи молоді відрізняються між собою різним рівнем зацікавленості політикою та рівнем уключення до політичного життя країни. Проте такі розбіжності поодинокі і не мають системного характеру. Більшою проблемою залишається саме залучення молодого покоління до активної, свідомої участі в житті суспільства, до відстоювання своїх прав та свобод, виховання патріотизму та відповідальності.

Висновки. Підводячи підсумок, слід зазначити, що подальший розвиток суспільства великою мірою залежить від стану політичної культури народу та тих політичних традицій, на основі яких вона формується. У сучасному українському суспільстві присутній дефіцит політичної культури в цілому як сукупної складової політичної освіченості та активного способу суспільного життя.

Матеріали дослідження можуть бути використані в подальших дослідженнях з політології, зокрема з проблем формування та розвитку політично активної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козьма В. В. Молодіжна політична культура: проблеми становлення / В. Козьма //

- Придніпровські соціально-гуманітарні читання: матеріали Криворізької сесії I Всеукраїнської науково – практичної конференції з міжнародною участю (м. Кривий Ріг, 24 листопада 2012 р.): у 5-ти частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. 3. – С. 126 – 128.
2. Логунова М.М., Шахов В.А., Шевченко М.Ф. Концептуальні засади політики: [навч. посіб.] – К.: Вид-во УАДУ, 1999. – 160 с.
 3. Новікова Н. Розвиток політичної культури молоді як фактор демократизації сучасного українського суспільства / Н. Новікова // Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця: матеріали VIII Міжнародної науково – практичної конференції, 22-23 березня 2007 р.: у 2 т.– Т. 1. – К.: НАУ, 2007. – С.230-231.
 4. Тархова Н. Традиції української політичної культури / Н. Тархова // Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця: матеріали VII Всеукраїнської науково – практичної конференції, 29-31 березня 2006 р.: в 3т. – Т. 1. – К.: НАУ, 2006. – С.254-256.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Рубан Алла Олексіївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри політології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 15.02.2013 р.